

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

7 augustus 1968

53e jrg.

No. 2656

Versijnt wcekijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vleick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Prof. Dr. J. Tinbergen:

Ordelijk sociaal denken 729

J. Hasper:

Gemeentefinanciën zonder cijfers . 730

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk:

Het Amerikaanse economische be-
leid en zijn institutionele kader.... 733

Dr. H. Hoelen:

Misverstanden over de BTW 736

Prof. Dr. H. W. J. Wijnholds:

Emotionele en rationele goud-
politiek 740

Notitie:

Hollands glorie 739

Geld- en kapitaalmarkt 742

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Ordelijk sociaal denken

Ongeveer vijf jaar geleden gaf de Nederlandse regering een bedrag van een miljoen dollar aan de Verenigde Naties om een instituut op te richten, dat zou helpen om de planopstelling in de „sociale” sectoren op een betere basis te brengen. De „lezertjes” van *ESB* weten dat het maken van plannen voor de „economische” sectoren al moeilijk genoeg is, maar dat men wel enige technieken heeft ontwikkeld die het beter doen dan alleen het „door-trekken” van lijntjes. Tevens echter zegt iedereen tegenwoordig terecht, dat voor de ontwikkelingslanden een aantal menselijke factoren belangrijker is dan zuiver-economische; dat menselijke brengt ons in de sociale sectoren. Hoe kan de regering van Eutonia — het fantasieland waarop de studenten van het Institute of Social Studies bij wijze van droogzwem-oefening worden losgelaten — weten of het deel van het nationaal inkomen dat zij voteert voor sociale doeleinden bij benadering juist is? Daarbij moest helpen het nieuwe VN-instituut — inmiddels in werking onder de naam van UNRISD te Genève. Ook daar is nu vijf jaar drooggezwommen (ook wel eens droog gezwamd). De Raad van Beheer heeft dit jaar een dag extra vergaderd om enkele der fundamentele moeilijkheden van het werk nader te bespreken.

Eén dier moeilijkheden is dat er een wijde kloof gaapt tussen wat men als praktisch aanvoelt en wat de methode is om de vraagstukken te helpen oplossen. Degenen die het dichtst bij de praktijk staan zijn zij, die betrokken zijn bij concreet werk; bijv. om een boer een nieuwe werkwijze te leren kennen of een moeder een betere behandeling van haar kind. Het Instituut heeft enige zeer lezenswaardige enquêtes gepubliceerd over wat mensen van de technische hulp zowel als de bevolking zelf daarbij ervaren hebben. In sommige gevallen kan daaruit geleerd worden t.b.v. een betere aanpak. Maar deze studies zijn noodzakelijkerwijs heel erg „micro”: ze gaan over één sector, over enkele dorpen, over enkele landen. Daarmee weet de regering nog niet of de verdeling van de uitgaven over onderwijs, gezondheid en woningwezen tegenover de uitgaven voor nieuwe investeringen juist is. Eén ding wordt wel duidelijk: het aantal „variabelen” dat een rol speelt is heel groot. Dit moet de econoom bereid zijn te leren van de sociale deskundigen.

Gaat het over die globale indeling van het budget, dan is er één soort, ook al door het Instituut verbreide, informatie, die nuttig is, nl. welk percentage in een groot aantal landen aan elk der hoofdbestemmingen in feite wordt besteed. Dit echter is puur empirisme; het is de status quo. Wat we willen weten is of een andere verdeling beter is. Daartoe moeten samenhangen worden vastgesteld. Hier kan de sociale deskundige wel wat leren van de econoom. Doch hij wantrouwt de econoom en zijn modellen. Bij een aantal sociale deskundigen is het denken over deze dingen nog niet erg ordelijk. Te gauw blijft hij na de kreet „wisselwerking” inactief in zijn denken, de besten niet te na gesproken. Ook griezelt hij vaak gauw bij pogingen tot kwantificering. Enige rilling is begrijpelijk, wanneer Mrs. Adelman de „stabiliteit van een regime” (een dier vele variabelen die een rol spelen) vaststelt op grond van het oordeel van de Amerikaanse ambassade (of welke andere ook) ter plaatse. Toch kon de Raad geen andere

Gemeentefinanciën zonder cijfers

Nu de begrotingen voor 1969 spoedig aan de orde zullen komen, heeft de heer Hasper in een artikel voor ESB gewezen op het gevaar als uitgaven en inkomsten eigen wegen gaan volgen. Het gemakkelijk financieren zonder dekkingsmiddelen wekt de indruk dat „alles maar kan”, maar dat kan alleen zolang niemand de uiterste consequentie van het staken van betalingen aanvaardt. De heer Hasper, nu gepensioneerd, is oud-directeur van gemeentefinanciën van Rotterdam en voormalig gemeentesecretaris van die gemeente.

Toen Mr. Arn. J. d'Ailly burgemeester van Amsterdam werd, hoopte hij met zijn ervaring in het oplossen van ingewikkelde financiële puzzels ook voor de gemeentelijke problemen een uitweg te kunnen vinden. Dat móet kunnen, vond hij. In overleg met de burgemeesters van de grote steden schaarde hij de wethouders van financiën rond zijn tafel. De conferentie duurde nog geen uur. Men kwam tot de voorlopige conclusie dat het zin kon hebben een nieuwe bespreking te doen voorafgaan door voorbereidende nota's van deskundigen: Maar ook met de door ingewijde ambtenaren gerangschikte cijfers kwam geen oplossing in zicht. Geen wonder. Want de gemeentefinanciën waren reeds vele jaren in het openbaar in de Staten-Generaal en de gemeenteraden, in vertrouwde geborgenheid op de provinciale griffies en ook nog op congressen van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten aan de orde geweest. En met de meest deskundige toelichting en onder leiding van verantwoordelijke personen. Toch bleef een oplossing uit. Meermalen hoopte men er te zijn. Vooral in 1930 wenkte een lichtend perspectief. In dat jaar liep namelijk voor de gemeenten een nieuw financieel statuut van stapel: belastingbergen en -dalen werden geëgaliseerd. Tegelijk hiermede werd een gemeenschappelijk fonds gesticht: het Gemeentefonds, dat gelden zou verzamelen en verdelen, alles naar recht en gerechtigheid, met garanties en limieten. De gemeentebestuurders bleken bereid in het nieuwe statuut een voorzichtig vertrouwen te stellen. De enige wethouder, die tot het laatst toe bezwaren tegen het inhalen van deze

---

conclusies trekken dan (terecht): het is nodig vele variabelen in de verklaring op te nemen, deze zo goed mogelijk te kwantificeren en de werkwijze van de econometrische modellen te volgen. Sommigen der onderzoekers knippen nog wat met de ogen als zij dit horen.

Het doel van dit alles? Los te komen van monolithische theorieën (van links of van rechts); los te komen van het idee dat er maar één van te voren gedetermineerd ontwikkelingsproces is; maar ook los te komen van „praktische intuïtie” als enige basis van handelen. Concrete mogelijkheden aan te wijzen voor ontwikkelingsprocessen waarbij niet — zoals in Engeland begin 19e eeuw, de Sowjet-Unie in de jaren dertig of India in de jaren zestig van de 20e eeuw — de massa niets merkt van verbetering. Dit doel is nog niet bereikt. Toch was het Nederlandse initiatief juist. Het werk dient te worden voortgezet.

J.T.

zilvervloot naar voren bracht, was wethouder Dr. F. M. Wibaut van Amsterdam, wiens kleinzoon thans als Minister van Financiën ervaart dat de bezwaren, door de onvoorzien omstandigheden van de laatste jaren, tenslotte toch toch nog groter — en van andere aard — zijn dan zijn grootvader kon voorzien.

Maar laat ik de gemeentefinanciën zonder cijfers verder buiten de familiesfeer houden. Onvoorzien omstandigheden van verschillend karakter kwamen de een na de ander: na de groeiende werkloosheid in de jaren 1925-1938 kwam de oorlog; kwamen naoorlogse invloeden van 1948 tot ruim 1955, en nu leven we in een tijdperk van culturele conjunctuurpolitiek.

HET VERSTOORDE EVENWICHT

In het eerste tijdperk, dat van de werkloosheid, kwamen de kerkelijke diaconieën tot het inzicht, dat werklozen geen gewone armlastigen waren. Het begrip „onvrijwillige werkloosheid” kwam op: de aalmoes werd recht op steun. De werkloosheid kreeg het predikaat „nationaal”. De gemeenten konden de steunbetalingen niet meer aan. In 1934 werden onoverbrugbare tekorten „uitgestoten”, maar ook na de instelling van een werkloosheidssubsidiefonds kwam het gemeentelijk budget niet in evenwicht.

In het tweede tijdperk, dat al tijdens de bezetting begon, werd het verband tussen uitgaven en inkomsten geleidelijk losser. Een restje gemeentelijke inkomstenbelasting werd opgeruimd. Het Rijk kreeg een monopolie op het bewerken van de belastingakker. Daarop werden de gemeenten niet toegelaten. Een deel van de oogst kwam in het gemeentefonds om iedere gemeente haar gerechte aandeel te geven. Nu gingen de uitgaven een eigen leven leiden. Van regeringszijde werd gesuggereerd, dat de kleine gemeenten hun achterstand in voorzieningen zouden kunnen opheffen en men nam aan, dat de steden, voor zover niet aan een limiet gebonden, met de algemene opgang zouden meegaan. Zou er met de uitgaven toch nog iets verkeerd uitpakken dan zouden „verfijningen” worden toegepast om gemeenten die in bijzondere omstandigheden verkeren van extra middelen te voorzien. Van een onaangename plicht, het belastingheffen, ontlast, konden de gemeenten zich toeleggen op de dankbare taak plaatselijke wensen in vervulling te doen gaan.

Het wegvallen van de eis tot het handhaven van het evenwicht in de begroting was in de nieuwe regeling ingebouwd. De begrotingen moesten worden opgemaakt vóórdat bekend kon zijn wat het gemeentefonds uit de opbrengst

van de belastingen betalen zou. Bovendien: opkomende nieuwe loonronden werden dadelijk — veelal met terugwerkende kracht — uitbetaald. Het was niet nodig te vragen of dat wel zou kunnen, want ieder weet, dat wanneer het algemene loonpeil stijgt de overheid meer dan evenredig veel aan belastingen int. Via het gemeentefonds mochten de gemeenten op een rechtmatig aandeel aanspraak maken. Te zijner tijd, wel te verstaan. Dat betekende voorshands betalen boven de begrotingspost uit. Ook in ander opzicht stonden de gemeenten voor de noodzaak buiten de begroting om te financieren. Want de loonsverhogingen van het personeel bij de gemeentebedrijven werden niet vergoed. De diensten en bedrijven moesten hun produktiviteit vergroten of tarieven verhogen, maar omdat die verhogingen wegens de algemene prijspolitiek bij de regering niet altijd genade kon vinden, werden de nadelige saldi hoger.

Na de oorlog, toen de conjunctuurpolitiek zich van haar beste zijde deed kennen en de eis van een sluitende begroting in feite vervallen was, konden de gemeenten al hun aandacht wijden aan de uitgaven. De wensen ten aanzien van allerlei voorzieningen werden met vrijwel gelijke nadruk als super-urgent naar voren gebracht, hoewel — en dat is juist het onaangename — de gekozen volksvertegenwoordigers bij het naleven van de regels van de conjunctuurpolitiek altijd, zowel bij hoog- als bij laagconjunctuur, tegen de draad moeten ingaan, d.w.z. een anti-cyclische begrotingspolitiek moeten voeren. Een bestuur, dat zich niet aan deze regels houdt, scheidt een gevaarlijke situatie.

DE VRIJE BELASTINGZOOM

De gemeenten kwamen bij de voorziening in de door haar noodzakelijk geachte economische, culturele, maatschappelijke en recreatieve behoeften onafwendbaar voor onvoorstelbaar hoge uitgaven te staan. Om de uitgavendrang af te remmen en de gemeenten met betrekking tot het streven naar evenwicht uit hun passiviteit te halen, zal hun nu een stukje eigen gemeentelijk belastinggebied worden gegeven. Om de belastingdruk niet al te veel te verzwaren, zal het Rijk zelf een paar veren laten met de bedoeling, dat de gemeenten die zelf opsteken en daaraan nog enkele toevoegen. Dat schepje er bovenop heeft een historie. Herhaaldelijk is van bestuurszijde gesteld, dat geen enkele regeling op het stuk van de gemeentefinanciën zo kan uitvallen, dat aan alle wensen kan worden voldaan. Door die vrije zoom zullen de gemeenten, die iets extra's willen doen, daarvoor zelf lasten moeten opleggen. Aldus zullen de gemeenteraden lusten en lasten tegenover elkander afwegen, zal de verantwoordelijkheid voor eigen bestuur worden bevorderd en zal het streven naar een sluitend budget in ere worden hersteld.

Zo dacht men. De gedachte is op zich zelf wel juist, maar de toepassing heeft geen effect. Want de voorwaarde voor het welslagen, nl. *een sluitend budget*, is er niet. En het evenwicht zal, al zou de zoom tot een veelvoud worden verhoogd, niet kunnen worden hersteld. Want men kan niet verwachten, wanneer gemeenten er vast van overtuigd zijn dat de verdeling van het Gemeentefonds niet deugt en zij in gemoede van oordeel zijn dat hun tekorten zijn ontstaan door ten onrechte opgelegde lasten, dat zij de gelden, welke in principe bestemd zijn voor extra voorzieningen, laten dienen om de gevolgen van een onrechtvaardige behandeling weg te nemen. Indien de maatregel, juist voor de gemeenten met de grootste tekorten, niet werkt, dan staat de mislukking van het experiment bij voorbaat vast.

HET NORMVERLIES

De bijzondere omstandigheid doet zich voor, dat de regering zelf bij de verhoging van de gemeentelijke tekorten betrokken is, d.w.z. tot die verhoging aanspoort. Dat gebeurt bijv. als het Rijk openbare werken financiert onder voorwaarde, dat de betreffende gemeente een derde van de kosten aan het Rijk vergoedt (kanaal- en havenwerken voor Amsterdam en Rotterdam). De gemeenten kunnen de belofte daartoe, in weerwil van reeds aanwezige tekorten, zonder gewetensbezwaar afleggen. Zij behoeven niet meer te doen dan te constateren, dat het nadelige saldo met het bedrag van de vergoeding aan het Rijk zal stijgen. Maar het rijk zal tenslotte toch voor die tekorten moeten opkomen, want de gemeenten kunnen tot bestrijding van de nadelige saldi geen adequate initiatieven ontwikkelen. Als de reserves op zijn, zou nog gedacht kunnen worden aan een verlaging van de uitgaven, maar dat komt als systeem — dus afgezien van een enkel bijzonder geval — in de praktijk niet voor. Een vermindering van de voorzieningen is voor de dag van vandaag een onwezenlijke veronderstelling. Niet dat de gemeenten niets willen doen; stellig streven zij naar een opvoering van de produktiviteit bij de gemeentelijke diensten en bedrijven. Maar dat is al nodig om de tekorten wegens de personeelsmaatregelen niet nog hoger te laten oplopen.

Doch afgezien daarvan: waarom zou men de vrije zoom gebruiken om extra lasten aan de inwoners van de gemeenten op te leggen zolang het budget wordt bezwaard met onnodig geachte of ten onrechte te hunnen laste gebrachte uitgaven? In het Deltagebied is geen gemeente te vinden, die een subsidie voor het Groene Kruis laat vallen terwille van het siertuig van het kreupele paard Rijnmond. Bovendien dult de openbare mening eenvoudig geen bedenkingen, wanneer voor sport- en recreatieve doeleinden enige miljoenen zonder dekking worden uitgegeven. Als op dat gebied achterstanden worden berekend, dan gaat het niet meer om óf-óf maar om én-én.

Prof. Mr. A. Kleijn heeft enige jaren geleden gewaarschuwd tegen corruptieve insluipsels in het Nederlands openbaar bestuur. Corruptie dan in de zin van zedenbederf, van normverlies. Hij wees op het bedenkelijke van het ontstaan van de gewoonte dat gemeenten bij de woningtoewijzing gebruik maken van publiekrechtelijke bevoegdheden om ondernemingen extra huurmachtigingen voor het personeel toe te spelen. Het is een hellend vlak. Zo leidt het ook tot bederf wanneer gekozen volksvertegenwoordigers (ik doel m.n. op de Gecommitteerden van Rijnmond) jaarlijks vrij grote bedragen uit openbare kassen ontvangen zonder daarvoor adequate diensten te bewijzen. En we moeten het ook in strijd met de goede bestuurlijke omgangsvormen achten wanneer gekozen bestuurders het door de regering vastgestelde investeringsplafond of de centrale financieringsmaatregelen omzeilen door bij privaatrechtelijke overeenkomst bindende verplichtingen voor de toekomst te scheppen. Dat wordt al zó gewoon, dat het niet eens verwondering wekt als Gedeputeerde Staten, die toezicht op de financiën van de gemeenten moeten uitoefenen, er aan mee doen. Het is een verbloemde manier om de door de regering uit een algemeen economisch oogpunt getroffen gedragslijn te frustreren. De rekening wordt dan later gepresenteerd, ook als geen dekking aanwezig is, een situatie die de wetgever met de „Wet kapitaalsuitgaven publiekrechtelijke lichamen” juist heeft willen voorkomen.

DE UITERSTE CONSEQUENTIE

Velen vragen zich af hoe dat allemaal maar kan. Toen Wibaut waarschuwde voor de gevolgen van het verlies van de gemeentelijke autonomie, waren dat woorden die toen door iedereen werden begrepen, al hoopte men dat het wel mee zou vallen. Nu weten wij dat het verlies van de financiële zelfstandigheid meer betekent dan het verlies van aanzien en gezag. Men ziet nu dat, tegelijk met het wegvallen van de zelfstandigheid, de bestuurlijke verantwoordelijkheid een duw in een andere richting heeft gekregen. De bestuurders gevoelen zich niet meer verantwoordelijk voor de financiën als geheel, maar voor het voorzieningspeil. Men is nog wel zo goed het bestaan van technische mogelijkheden te erkennen, maar geen financiële grenzen. Dat is ouderwets, verkalkt. Wij hebben de laatste jaren vernomen, dat een sluipende inflatie van 4% per jaar de vooruitgang bevordert zolang een krachtige regering dat in de hand heeft; maar wie breidelt een insluipend bederf?

Het kwalijke voor de regering is, dat zij niet kan optreden. Ze kan niet overal regeringscommissarissen aanstellen; ze kan zich niet met alles gaan bemoeien; zij kan het ook niet overlaten aan ambtelijke onderzoeken. Amsterdam heeft een uitvoerig rapport laten uitbrengen, maar de voorspelde resultaten zijn uitgebleven. Het is uitgesloten, dat tekorten van tientallen miljoenen kunnen worden overbrugd door ambtelijk overleg. Bijna alle uitgaven liggen als verplichting — contractueel of politiek — vast. Daar valt niet meer aan te tornen. Er is geen gezag, dat hier kan optreden.

De toestand is paradoxaal. De gemeenten kunnen uitgeven omdat zij weten, dat het Rijk betalen zal. De kredietwaardigheid van de gemeenten is rechtstreeks afhankelijk van die van het Rijk. Naar buiten lijkt de machtspositie van het Rijk ten opzichte van de gemeenten misschien sterk, maar innerlijk staat een regering zwak omdat de financiering afhankelijk is van de vaardigheid, waarmee de partijen, die in de gemeenteraden moeten beslissen, in de Staten-Generaal druk op de zittende bewindslieden weten uit te oefenen. Het Rijk immers kan zich wél hogere ontvangsten verschaffen en het kan ook aan het Gemeentefonds of aan bepaalde gemeenten middelen verstrekken. Maar als dat nu eens niet gebeurt? In minder nijpende gevallen zullen de gemeenten zich mopperend schikken. Zij zullen zich-zelf-verschonende verklaringen afleggen en de kritiek 'op het uitblijven van voorzieningen endosseren. Maar er kunnen ook ernstiger gevallen zijn als een gemeente, bijv. bij de betaling van rente en aflossing, een lege kas heeft. Wat dan? Een gemeente kan niet in staat van faillissement worden verklaard omdat de grondwettelijke taken van een gemeenteraad niet aan een bewindvoerder kunnen worden overgedragen. Het is inderdaad voorgekomen, dat een Minister van Financiën een gemeente eens wilde laten voelen wat het is als lonen, salarissen en aannemers niet op tijd worden betaald. Maar hij kon dat niet volhouden. Eén dag té lang wachten betekent dat duizenden inwoners geen huur meer betalen en geen maand-

rekeningen; dat wordt al gauw een complete chaos. In Amsterdam bijv. zou de gemeentegiro de betalingen staken. Dat heeft consequenties voor de rijks giro, eventueel spaarbanken, en ga zo maar door. De situatie wordt zo absurd, dat geen Minister van Financiën gemeentekassen leeg kan laten.

Dit beeld van wat in uiterste consequentie zou kunnen gebeuren, moest worden geschetst voor het antwoord op de vraag: „hoe dat bij de gemeenten nu allemaal kan?": groeiende tekorten, stijgende uitgaven en toch doorgaan met betalen. Er is geen kwestie van dat gemeentebestuurders opzettelijk naar een chaos sturen. Iedereen, de burger, de ambtenaar en de aannemer van werken is er diep van overtuigd dat het verschuldigde zal worden betaald en dat de middelen daarvoor beschikbaar zullen komen. Niettemin komt ons gehele bestuurlijke bestel door een financiering zonder middelen in een gevaarlijke situatie. Dat gevaar kan niet verdwijnen door het analyseren van tekorten. Want het euvel ligt niet bij de cijfers, het is ingebouwd in het systeem zelf.

De reeks van oorzaken en gevolgen moge nog eens worden herhaald: het voordeel van een grotere efficiency op het gebied van de belastingheffing door de inning bij de bron, heeft de algehele afschaffing van de gemeentelijke inkomstenbelasting tot gevolg gehad. Dit heeft er toe geleid dat op gemeentelijk niveau lusten en lasten niet meer tegen elkander behoefden te worden afgewogen. Een tweede bron van moeilijkheden schuilt in de verdeling van de geïnde belastingen. Er zijn gemeenten, die hoge bedragen investeren ten bate van de nationale economie. De vruchten, welke deze gemeentelijke activiteiten afwerpen, vloeien in 's Rijks kas. Dat wil zeggen: het Rijk heeft de lusten en de gemeenten de lasten. Zowel aan de kant van de uitgaven als aan de zijde van de ontvangsten is het verband tussen lasten en lusten teloor gegaan.

Er valt niet meer terug te draaien. Maar het is wel mogelijk de divergerende wegen van de uitgaven en van de ontvangsten te leiden naar paralleliteit. Dat kan aan de zijde van de uitgaven indien de normen van het Gemeentefonds zullen zijn aangepast; dat kan voor de ontvangsten door een redelijke beloning aan gemeenten, die in bijzondere mate tot het ontvangen van profijten hebben bijgedragen.

Los hiervan zullen ingrijpende hervormingen noodzakelijk zijn. Wil men afzien van een algehele centrale financiering van gemeentelijke uitgaven, wat zou leiden tot een monster-administratie met veel lokaal ongenoegen, dan ligt het alternatief in:

1. herziening van de uitkerings sleutels van het Gemeentefonds;
2. verdere ontwikkeling van het statuut van Rijksuitkeringen voor bepaalde doeleinden;
3. het vormen van zeer grote gemeenten, die zelf gedecentraliseerd werken;
4. het scheppen van een overlegorgaan tussen de regering en de sub 3 bedoelde gemeenten.

J. Hasper

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Het Amerikaanse economische beleid en zijn institutionele kader

De ondertekening door de Amerikaanse President op 28 juni jl. van de wet inzake tijdelijke verhoging van de Amerikaanse inkomsten- en vennootschapsbelasting is voorafgegaan door een strijd tussen President Johnson en de heer Mills, de voorzitter van het Ways and Means Committee van het House of Representatives. Deze strijd is tamelijk uniek in de geschiedenis van het Amerikaanse Congres en zal daarom zeker historische betekenis krijgen; zij heeft ongeveer tien maanden geduurd. In die periode hebben de President, de Secretary of the Treasury, de voorzitter van de Federal Reserve Board en andere autoriteiten herhaaldelijk en met grote overtuiging gepleit voor aanvaarding door het Congres van het voorstel tot belastingverhoging. Al deze pleidooien — soms dramatisch en emotioneel — hebben de voorzitter van genoemde commissie niet kunnen brengen tot goedkeuring van het pakket van belastingverhogingen en bezuinigingen. Zelfs de dollar-crisis van eind november/december 1967 en die van maart jl. hebben hem onberoerd gelaten. De reden hiervoor was, dat de strijd in wezen ging om een principiële punt, namelijk dat Mills en velen van zijn commissieleden en andere congresleden het beginsel van krachtige bezuiniging als primaire eis stelden en dit beginsel lieten prevaleren, ook in de stormen op de valutamarkten. Tenslotte heeft de President toegegeven en goedgevonden dat de belastingverhogingen gekoppeld zouden worden aan een totaal van \$ 6 mrd. aan bezuinigingen op federale uitgaven. De heer Mills is in deze zittingsperiode de machtigste man in het Congres gebleken; hij heeft de President, volgens vele waarnemers, een vernederende nederlaag toegebracht.

Gezien het grote belang van de aanvaarding van dit pakket voor de bestrijding van de inflatie in de Verenigde Staten, en daarmee voor de handhaving van de betrekkelijke stabiliteit en groei van de wereldeconomie, is het niet te verwonderen dat velen in Europa perplex waren over een dergelijke lange procedure, zelfs in perioden waarin de stabiliteit van de dollar in groot gevaar was. Gewend aan de parlementaire procedures in vele Europese landen, om nog maar te zwijgen over de „regulator” in Engeland¹, was dit lange uitstel en de politieke touwtrekkerij tussen President en Congres voor velen een raadsel. Men zou op het eerste gezicht dit gehele proces enigszins kunnen vergelijken met een brand, vlak bij een huis, waarbij de brandweermannen lijdelijk toekijken (en zelfs voor een tijdje de slangen weer opbergen: het ontwerp werd in het najaar van 1967 door de heer Mills in de ijskast gezet) omdat de brandmeester over een principiële kwestie met de eigenaar van het huis van mening verschilt.

ECONOMISCHE ADVISEURS

Het is geen zeldzaamheid, dat belangrijke wetsontwerpen

een lange behandeling in het Congres ondergaan. Andere voorbeelden zijn de behandeling van het wetsontwerp inzake belastingverlagingen in 1963/64 en die van de „Employment Act” van 1946. Eerstgenoemde wet werd achttien, laatstgenoemde dertien maanden na de indiening aangenomen. De wet van 1946 voorzag in de oprichting van de *Council of Economic Advisers* van de President van de Verenigde Staten, en van het *Joint Economic Committee* van het Congres. Een groot deel van de dissertatie van Dr. Leibbrandt* is gewijd aan deze beide lichamen, speciaal in verband met het grote aantal economische specialisten die zij in dienst hebben of consulteren. Het doel van zijn studie is onder meer om de zeer grote behoefte van de Amerikaanse Congresleden aan stafleden en specialisten te verklaren. Hiertoe is het nodig een inzicht te verkrijgen in de wederzijdse betrekkingen tussen het Congres, de President en zijn Administratie.

Het Congres. Leibbrandts eigenlijke onderwerp wordt voorafgegaan door een zeer beknopte en uitstekende beschrijving van het Amerikaanse gouvernementele stelsel, die duidelijk de verschillen aantoonst met het parlementaire stelsel in de meeste landen van Europa. Naast de structuur van het gouvernementele stelsel, zijn er andere verschillen met het Europese parlementaire stelsel, namelijk dat de besluitvorming van het Congres voor een belangrijk deel plaatsvindt in vaste commissies en subcommissies. De uitspraak van Woodrow Wilson, aangehaald door de schrijver, dat het gouvernementele stelsel van de Verenigde Staten een „Committee Government” is, typeert de werkzaamheden van het Congres. Het feit dat dit lichaam het *initiatief van wetgeving* heeft en zich bovendien met *details* bemoeit, is één van de oorzaken van de grote behoefte aan specialisten.

Er kunnen echter nog twee andere redenen die deze behoefte verklaren, vermeld worden. Allereerst is daar de rol van de Verenigde Staten in de *wereldeconomie*. Belangrijke gebeurtenissen, ook op niet-economisch gebied, plaatsvindende buiten, of belangrijke maatregelen genomen in, de Verenigde Staten beïnvloeden direct of indirect de

* Dit artikel is geïnspireerd door de dissertatie *Economien in dienst van politici*, waarop Dr. G. J. Leibbrandt op 27 juni jl. aan de Vrije Universiteit promoveerde. Deze studie beschrijft o.m. de gecompliceerde structuur van de Amerikaanse Administratie en het institutionele kader van het Amerikaanse economische beleid. We kunnen dit boek aanbevelen aan allen, die in ambtelijke of zakelijke functies met de Amerikaanse Administratie te maken hebben.

¹ Deze geeft de regering de bevoegdheid bepaalde indirecte belastingen met 10% te verhogen of te verlagen.

wereldeconomie, en hebben daardoor vaak politieke gevolgen. Bij een zeer groot aantal belangrijke politieke gebeurtenissen in de wereld kiezen de Verenigde Staten partij. Zelfs als dit land niets doet betekent de passiviteit vaak het innemen van een positie. Dit is het grote verschil met kleine landen wier passiviteit meestal geen enkele wereld-politieke betekenis heeft. Daarom kunnen de Verenigde Staten vaak niet doen wat een klein land wél kan doen. Om een voorbeeld te geven. Een klein land kan de helft van zijn strategische voorraden, indien en voorzover het deze al bezit, in een korte periode verkopen zonder dat dit een noemenswaardige invloed op de grondstoffenmarkten heeft; indien de Verenigde Staten ditzelfde zouden doen, zouden de gevolgen hiervan voor een aantal landen zeer ongunstig kunnen zijn. Dit voorbeeld kan gemakkelijk met tientallen andere worden uitgebreid. De politici in Amerika zijn dus in veel grotere mate op economische, en natuurlijk ook op andere, deskundigen aangewezen dan in kleinere landen.

Ten tweede vloeit uit het feit dat naarmate de Administratie meer economisten in dienst neemt voort, dat het Congres om voldoende *tegenwicht* te kunnen vormen, ook vaak tot uitbreiding van het aantal van deze deskundigen zal overgaan ².

De Council. Leibbrandts boek beperkt zich uitsluitend tot het institutionele kader van het economisch beleid. Dat is een studie op zich zelf. Het vervolg op deze studie, een *analyse* van het economisch beleid in de afgelopen 22 jaar, zou even interessant kunnen zijn. Immers, dan zouden verschillende onderdelen van deze studie beter tot zijn recht kunnen komen en zou blijken dat op een enkel punt een zekere verfijning en correctie nodig is. Om een voorbeeld te geven. De schrijver zegt, dat de Council of Economic Advisers geen tijd heeft voor „planning”, de vrees die de tegenstanders van de Employment Act in 1946 aanvankelijk tegen het voorgestelde nieuwe instituut koesterden. Hierop laat de schrijver volgen dat dit niet wil zeggen, dat de Council zich geheel van voorspellingen onthield, maar dat deze „planning” niet veel gemeen had met die, welke door het Nederlandse Centraal Planbureau of het Franse „Commissariat du Plan” wordt verricht (blz. 82-84). Het komt ons voor dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen *planning* en *voorspellingen*. Inderdaad houdt de Council zich niet bezig met planning, maar deze Raad occupeert zich wél met voorspellingen, en zeker in dit lopende decennium ³. Dit blijkt reeds uit het feit, dat de Council in zijn jaarlijkse rapport, dat altijd in de tweede helft van januari verschijnt na de „State of the Union Message” en de indiening van de begroting door de President, een schatting maakt van de omvang van het bruto nationaal produkt voor het lopende jaar, een schatting, die het Bureau of the Budget gebruikt voor de te verwachten belastinginkomsten. Op dit punt menen wij zelfs een sprekende overeenkomst met het Centraal Planbureau

² Dit is dan ook een van de redenen dat waarschijnlijk in geen enkele plaats in de wereld zoveel economische data en kennis van de wereld bijeen is als in Washington D.C. Naast de economisten van het Congres en de Administratie zijn er in deze plaats onder meer honderden economisten, afkomstig uit ten minste 70 landen, werkzaam bij twee internationale en één regionale financiële instelling.

³ Onder de Eisenhower-Administratie is de Council minder actief op dit gebied geweest.

Uw bedrijf en kantoor is welkom in Nijmegen, want Nijmegen heeft:

- Een nieuw industrieterrein van 100 ha met havens in aanleg.
- Aantrekkelijke terreinen voor handelsbedrijven en kantoren in centrum.
- Goede weg-, trein- en waterverbindingen met binnen- en buitenland.
- Ruim aanbod van gespecialiseerde en administratief geschoolde arbeidskrachten.

Maar ook uw personeel is welkom in Nijmegen, want het vindt er:

- Ruim assortiment van woningen (geen woningnood!).
- Stad met een rijk verleden en oud stedschoon, gelegen in fraai rivier- en heuvellandschap.
- Uitgestrekte natuurreservaten, bossen, heide in directe omgeving.
- Mogelijkheden tot recreatie in elke vorm: schouwburg, concertgebouw, sporthallen, ere-divisievoetbal.

VOOR INLICHTINGEN :

**Wethouder
van Publieke Werken en
Stadsontwikkeling,
Stadhuis. Tel. (08800) 2 81 00.**

te zien. Bovendien moeten de adviezen van de Council voor een deel gebaseerd zijn op economische voorspellingen, omdat het economisch beleid daarop moet worden afgestemd.

De Council is niet altijd gelukkig geweest met zijn voorspellingen, een feit, dat bij de beoordeling van het economisch beleid van de VS niet buiten beschouwing kan blijven. Een van de meest bekende foutieve schattingen van de Council kan in dit verband niet onvermeld blijven, omdat dit mede geleid heeft tot de inflatie van de laatste jaren ⁴. Toen de Federal Reserve Board begin december 1965 het disconto verhoogde, hield President Johnson op zijn ranch in Texas een persconferentie, waarbij Secretary of the Treasury Fowler en Dr. Ackley zich tegen deze verhoging verklaarden omdat er geen gevaar voor inflatie zou bestaan ⁵. Achteraf bleek, dat het BNP in het kwartaal oktober-december 1965 zeer sterk was gestegen, en dat de inflatoire krachten in de eerste helft van 1966 zich intensiverden. We menen met enig recht deze foutieve voorspelling te mogen bekritisieren, omdat we in dit tijdschrift enkele maanden daarvoor hadden gewezen op de te verwachten veranderingen ⁶.

Behalve door de schrijver genoemde aspecten van de onderlinge verhoudingen tussen het Congres, de President en zijn Administratie, verdient o.i. nog een ander aspect de aandacht, namelijk de persoonlijke betrekkingen tussen de President en het Congres. Dit had toegevoegd kunnen worden aan de uitspraak dat men vaak ten onrechte denkt, dat de President grote invloed heeft op het Congres. De geschiedenis van de laatste 7 à 8 jaren bewijst duidelijk dat dit niet het geval is, zelfs niet als zijn eigen partij de meerderheid in het Congres heeft.

WERKGELEGENHEIDSPOLITIEK

Een ander punt waarop de schrijver de indruk wekt de grenzen van het descriptieve gedeelte te hebben overschreden, is zijn — misschien onbewust — partij kiezen voor de opvattingen van Dr. Keyserling, de tweede voorzitter van de Council onder de Truman-Administratie, inzake de noodzaak van volledige werkgelegenheid ⁷. Dr. Leibbrandt vindt namelijk dat Keyserling in dit opzicht „zijn tijd ver, misschien te ver vooruit” was (blz. 75). Aanvankelijk had President Truman sympathie voor zijn ideeën, maar toen aan het einde van de Koreaanse oorlog de inflatie zich duidelijker deed gevoelen, bleek Truman „minder van dit advies gediend”. Dit was o.i. een juist standpunt, en wel om twee redenen.

In de eerste plaats had de schrijver hier kunnen aanhaken op zijn latere beschouwingen over *politieke haalbaarheid*. Terecht stelt Leibbrandt later in zijn studie dat „de econoom slechts met succes kan onderwijzen als hij rekening houdt met de politieke constellatie” (blz. 132). Dit heeft Keyserling zeker niet gedaan. De verkiezingen voor het presidentschap in november 1952 zijn door Generaal Eisenhower gewonnen onder meer, volgens onze mening, omdat hij zich krachtig uitsprak tegen de inflatie, hetgeen zijn tegenstander Adlai Stevenson niet deed ⁸.

De tweede reden was dat Keyserling geen voorstander was van een evenwichtige economische groei gebaseerd op prijsstabiliteit, maar van *volledige werkgelegenheid* als *primair doel* en daarmee *bewust inflatie aanvaardend* als dit hiervan het gevolg zou zijn. In dit verband moet niet vergeten worden, dat kort na de oorlog Prof. Samuelson een jaarlijkse prijsstijging van 5% verantwoord achtte; later heeft hij dit percentage tot ongeveer 2 teruggebracht.

INFLATIEBESTRIJDING

Dit brengt ons terug naar de wet inzake tijdelijke verhoging van de belastingen. De tegenstand van dit wetsontwerp kwam vooral van die groep in het Congres, die ernstige bezwaren heeft tegen de inflatie. Dit lijkt paradoxaal. Immers, deze groep zou dit wetsontwerp hebben moeten toejuichen als middel ter beteugeling van de inflatie. De reden dat dit niet het geval was lag, zoals reeds opgemerkt, in de eis van een groot deel van het Congres voor krachtige bezuiniging op de overheidsuitgaven. Op dit punt kwam het beginsel van „checks and balances” in het Amerikaanse „Presidentiële systeem” — een term die de onderlinge relatie tussen het Congres, de President en zijn Administratie aangeeft — duidelijk naar voren.

Het zou ons niet verwonderen, als de inflatie bij de presidentiële verkiezingen van dit najaar opnieuw een zekere rol zou gaan spelen. De *prijsstijging* in de Verenigde Staten in de laatste jaren (ongeveer 4%) moge in Europese ogen niet groot zijn, zij is dit wel voor Amerikanen, vooral nadat gedurende 5 à 6 jaar de stijging van de consumentenprijzen slechts ruim 1% per jaar heeft bedragen.

De sterke prijsstijging van de laatste jaren heeft geleid tot *loonconflicten* en grote ontevredenheid van die groepen (een niet onaanzienlijk percentage van de bevolking) die de reële waarde van hun inkomen niet of nauwelijks hebben zien toenemen. De richtlijnen voor lonen, die in 1962 werden ingevoerd, zijn reeds in de zomer 1966 terzijde geschoven, hetgeen geleid heeft tot vrij sterke stijgingen van de lonen in de grote industrieën. De vernieuwing van het loon-

⁴ Daarentegen heeft de Council een uitstekende voorspelling voor 1967 en, naar het zich laat aanzien, ook voor 1968 gegeven.

⁵ De persconferentie, die op 6 december 1965 plaatsvond, was op zichzelf reeds ongewoon. De dag tevoren had President Johnson een verklaring afgelegd. De volgende citaten zijn daaruit interessant: „I particularly regret that this action (discontoverhoging) was taken before January when we will have before us the full facts on next year's budget, Vietnam costs, housing starts, state and local spending, and other elements in the economic outlook. . . . My view and the view of the Secretary of the Treasury and the Council of Economic Advisers is that the decision on interest rates should be a coordinated policy decision in January, when the nature and impact of the administration's budgetary and Vietnam decisions are known. This view was apparently shared by three of the seven board members” (bedoeld is Federal Reserve Board).

Op deze persconferentie (uitgezonden door alle televisiestations) voerden alle leden van de zgn. Quadriad, t.w. de de President, de Secretary of the Treasury, de voorzitter van de Council of Economic Advisers en de voorzitter van de Federal Reserve Board, het woord om hun standpunten uiteen te zetten.

Hierbij werd duidelijk aangetoond, dat de Verenigde Staten geen gecoördineerde economische politiek hebben en dat de Federal Reserve (een schepping van het Congres, maar met grote zelfstandigheid) geen verantwoording schuldig is aan de President, die echter wél de leden van de Board benoemt.

⁶ Zie het artikel „Nieuwe fase in de Amerikaanse Conjunctuur” in *ESB* van 20 oktober 1965, blz. 960 e.v.

⁷ Het betreffende wetsontwerp was ingediend onder de naam „Full Employment Bill”. Door de oppositie in het Congres tegen dit ontwerp, is de naam eerst veranderd in „Employment and Production Bill”, en tenslotte als „Employment Bill” aangevaard. De schrijver citeert de uitspraak van de bekende oudhoogleraar en oud-senator Paul H. Douglas, dat het een wet was „born out of conflict, struggle and a good deal of bitterness”.

⁸ Hoe het inflatievraagstuk in die tijd in de Verenigde Staten leefde, blijkt wel hieruit, dat beide kandidaten voor het presidentschap een speciale verkiezingsrede over dit probleem hielden. De rede van Generaal Eisenhower over de inflatie was volkomen duidelijk, die van Stevenson vaag.

contract in de staalindustrie over enkele weken zal dit verschijnsel opnieuw bevestigen.

Hiermede zijn we genaderd tot een ander probleem dat een verfijning behoeft. Bij de behandeling van de richtlijnen voor prijzen en lonen merkt Dr. Leibbrandt op, dat dit het enige gebied is waarop de Council de grens tussen de functie „van een zuiver adviesorgaan en het vervullen van administratieve functies dicht is genaderd” (blz. 92). Deze grens is o.i. echter *overschreden*. Dit blijkt onder meer uit de volgende passage: „Zodra de Council van plannen tot prijsverhoging of van een prijsverhoging die reeds had plaats gevonden vernam, zond hij brieven en telegrammen naar de betrokkenen of belde hen op. Vaak werd in het geval van een reeds aangekondigde prijsverhoging verzocht, alsnog met de Council te willen overleggen” (blz. 94).

Daarnaast zijn twee presidenten op dit gebied actief opgetreden. Het eerste geval betreft het destijds gerucht-makende conflict tussen President Kennedy en de president van U.S. Steel Corporation. Nadat de vakvereniging genoeg had genomen met een matige verhoging van de lonen, die viel binnen de aanbevolen richtlijnen, kondigde deze staalonderneming begin april 1962 een verhoging van de prijzen van een aantal staalproducten aan. Tengevolge van een krachtig optreden (dat vooral in het bedrijfsleven veel verzet heeft opgewekt) van President Kennedy en de weigering van de president van Inland Steel Corporation om mee te doen, werd de aangekondigde prijsverhoging ingetrokken.

Drie jaar later is President Johnson actief opgetreden bij de nieuwe onderhandelingen over de vernieuwing van het looncontract in de staalindustrie. Gedurende de onderhandelingen verzocht hij partijen de besprekingen van Pittsburg naar Washington te verplaatsen om deze in de kantoren van de Council, grenzende aan het Witte Huis, voort te zetten. Mede hierdoor werd zonder staking een looncontract afgesloten, dat opnieuw binnen de richtlijnen bleef.

Bovendien heeft de Amerikaanse regering enkele malen een indirecte druk op de ondernemingen in bepaalde industrieën uitgeoefend door te dreigen met de verkoop van een deel van de strategische voorraden wanneer de prijzen verhoogd zouden worden.

We keren terug tot het uitgangspunt. De wet inzake de tijdelijke belastingverhoging zal, tezamen met de bezuiniging op de federale uitgaven, de inflatie in de Verenigde Staten niet in korte tijd kunnen onderdrukken. Wél is een sterke daling van het tempo van de economische expansie, die in de eerste helft van dit jaar abnormaal groot was — ongeveer 10% nominaal en ongeveer 6% reëel op jaarbasis — te verwachten. De oorzaak daarvan ligt niet alleen bij genoemde maatregelen, maar ook bij het feit dat de voorraadvorming van staal, die in de afgelopen maanden buitengewoon groot is geweest, met of zonder staking na 1 augustus aanzienlijk zal verminderen. Zelfs worden reeds stemmen gehoord die een kleine recessie aan het eind van dit jaar verwachten. Hoe dit ook zij, de effectieve bestrijding van de inflatie blijft, evenals in vele andere landen, ook in de Verenigde Staten een heel moeilijk vraagstuk. De inflatie in dit land is vooral veroorzaakt door de „cost push”, omdat de meeste loonsverhogingen in de laatste twee jaren verre zijn uitgegaan boven de produktiviteitsstijgingen. De nieuwe Administratie zal ook in dit opzicht voor moeilijke problemen worden geplaatst.

v. d. V.
(Washington D.C.)

Op 14 juni jl. heeft de Tweede Kamer het ontwerp van wet op de omzetbelasting 1968 aanvaard; op 26 juni deed de Eerste Kamer dat. Per 1 januari 1969 zal het cumulatieve cascdestelsel van de omzetbelasting 1954 worden vervangen door een belasting op de toegevoegde waarde (BTW), die in principe een neutralere heffing zonder cumulatieve effecten mogelijk maakt. Vanzelfsprekend is het wetsontwerp vergezeld gegaan van een Memorie van Toelichting (MvT), terwijl de behandeling in de Kamers aanleiding gaf tot de uitwisseling van andere stukken. Tevens verschenen sinds 4 oktober 1967, de datum van indiening, ettelijke commentaren, o.a. van de heren Tuk, Millenaar, Beekman, Hanhart en De Moor¹, die hun steentje hebben bijgedragen tot beter begrip van het stelsel. Merkwaardig genoeg hebben de toelichtende verhandelingen, zowel van de regering als van de fiscale experts, tevens misverstanden in het leven geroepen, waartoe het wetsontwerp zelf o.i. geen aanleiding geeft. Daarnaast is nog wat demagogie in het spel gekomen. Enkele van deze misverstanden, die een taai leven lijden, willen wij hier trachten op te helderen.

MISVERSTAND NO. 1: IN DE ONDERNEMERSFEER WORDT PER SALDO GEEN O.B. GEHEVEN

Dit misverstand woekert met welhaast onbegrijpelijke hardnekkigheid voort. De wortel van het euvel schuilt in de MvT bij het wetsontwerp. Daarin lezen wij op blz. 19: „Zo heeft in de BTW het systeem van onmiddellijke aftrek van de voorbelasting tot gevolg dat in de bedrijfsfeer *per saldo geen belastingheffing plaatsvindt*”. En in het Verslag van het Mondeling Overleg wees de staatssecretaris op pagina 12 er nog eens op, dat de BTW „*vooral voldaan wordt door de laatste schakel, de detailhandel, die uiteindelijk de opbrengst van de BTW in de schatkist stort*”. En de Memorie van Antwoord vertelt ons op pagina 22: „Door het samenvallen van het moment van belastingbetaling door ondernemingen met het moment van verrekening van deze belasting door ondernemingen, die zich in de volgende schakel van de bedrijfskolom bevinden, wordt er dus niet alleen *per saldo* binnen de bedrijfskolom *geen o.b. geheven*...”. In soortgelijke bewoordingen laat Millenaar zich uit op blz. 31 van zijn commentaar. En Beekman: „De fiscus incasseert dus eigenlijk via de *winkelier* de volle belastingopbrengst, want alle andere bedragen vallen tegen elkaar weg”. Heel curieus volgt dan nog op dezelfde pagina, dat men juist „*niet de volle zwaarte van afdracht op de detailhandel*” wilde laten vallen (blz. 61). In de *Praktijkvragen BTW* betoogt Tuk, dat de BTW „een nieuw *betaalspelletje*” is, waarbij er in wezen *niets* gebeurt. In hetzelfde werkje komt Tj. S. Visser deze zienswijze nog eens bevestigen. „De fiscus int enkel echt de tax, welke aan de *consument* in rekening is gebracht... Dus juist daar waar de BTW een echte tax zal zijn en geen schijn-tax als binnenin de O-kring” (blz. 35 en 39). Tenslotte

nog De Moor: „De ontvangsten voor de fiscus ontstaan pas bij het presteren aan de *consument*. Alles wat de fiscus in voorgaande schakels ontvangt, geeft hij gelijktijdig weer terug in de opvolgende schakels” (blz. 101). „De fiscus verkrijgt zodoende *geen ontvangsten* zolang de produkten of diensten de *consument* nog niet hebben bereikt” (blz. 104). Wederom zeer curieus lezen wij dan op pagina 102: „Als een ondernemer zijn aangifte niet doet, heeft de fiscus altijd nog de *belasting van de voorschakels*” (alle cursiveringen van mij, H.). Wij menen in dit alles een zeer ernstig principiële misverstand t.a.v. de werking van een BTW-stelsel te moeten constateren, terwijl het in de verschillende uiteenzettingen ook aan de nodige consistentie hapert. Intussen ere wie ere toekomt; Hanhart is er niet ingetrapt.

Wij willen nu de gesignaleerde misvatting eens nader analyseren. Het is zeer beslist onwaar, dat de fiscus pas BTW zou innen bij verkoop door de detailhandel. Ook met bewijzen uit het ongerijmde valt dit aan te tonen. Hadden de geciteerde commentatoren gelijk, dan kon de wetgever volstaan met een 'single point tax', een één-fasebelasting op de detaillist. Het in dit verband wazige verhaal over de controle-mogelijkheden, die de meer-fasenbelasting oplevert, overtuigt ons volstrekt niet! Een één-fase-O.B. zelfs op de detailhandel zou juist het aantal te controleren ondernemers drastisch verminderen. De (zeer) kleine detaillisten zouden toch belasting-exemptie genieten. Wel is het waar, dat een één-fasebelasting een hoog tarief impliceert en derhalve een sterk motief tot ontduiking oplevert.

Tweede bewijs uit het ongerijmde: de fiscus zou in de detailhandelstase alleen een volledige belasting kunnen innen als de handelaar *geen afrekkrecht* bezat. Maar vanzelfsprekend heeft de detaillist als in principe elke andere ondernemer dit recht wél. Ook hij mag de verschuldigde belasting (tarief $\times$ netto prijs afzet) verminderen met de hem doorberekende BTW uit voorgaande schakels. Is de detailhandelsmarge relatief laag, dan int de fiscus in deze fase juist een *klein* gedeelte van de belasting op een artikel. De verdedigers van de door ons bestreden opvatting gewagen van een „spelletje ping-pong”, waarmee zij een illustratie bedoelen te geven van een soort van gesloten betaal-circuit tussen ondernemers en fiscus in de bedrijfssfeer. Wij zouden iedereen, die nu nog in onzekerheid verkeert over dit aspect van het nieuwe systeem, aanraden ook eens een spelletje te spelen met drie man: fabrikant, handelaar en fiscus, en daarbij te werken met fictieve facturen. Het zal de deelnemers dan weldra blijken, dat de fiscus wel degelijk belasting in de bedrijfssfeer incasseert en de opbrengst behoudt. *De fiscus restitueert niet, de ondernemer verrekenet en draagt het saldo definitief af.*

Er is dan ook geen sprake van, dat de „voorfinanciering” door het bedrijfsleven zal verdwijnen, doordat er op bedrijfsmiddelen en voorraden geen belasting meer zal rusten, zoals in het Eindverslag van de vaste Commissie voor

Financiën der Eerste Kamer te lezen staat (Zitting 1967-1968, no. 135, blz. 8, 2e kolom). Wel kan het voorkomen, dat in een bepaalde maand de inkopen de afzet dermate overtreffen (bijv. door investeringen, voorraadvorming, enz.), dat de ondernemer inderdaad ook *per saldo* een vordering op de fiscus krijgt. In dit geval is er sprake van een echte restitutie. Overigens merken wij hier nog op, dat de „directe” aftrek van de doorberekende BTW op bedrijfsmiddelen ten gevolge heeft, dat de aftrek voor doorberekende belasting uit voorgaande schakels de volgende maand des te geringer wordt (bij toepassing van het pro rata temporis zou de aftrek afhankelijk zijn van de afschrijvingen).

Op de wat langere termijn werkt het nieuwe systeem wel degelijk als een belasting op de toegevoegde waarde (globaal: loon + intrest + winst). Van hun standpunt bezien bestrijden onze opponenten de juistheid van die naam. Zij zien blijkbaar die toegevoegde waarde niet; in hun visie stromen de goederen zonder meer door de bedrijfskolom. Hardnekkig betrekken zij de verkeerde posten in hun beschouwing, zoals moge blijken uit het onderstaande eenvoudige schema met een BTW van 12%.

Fabrikant A		Handelaar B	
a	b	a	b
Inkoop f. 1.000 BTW f. 120	Verkoop f. 2.000 BTW f. 240	Inkoop f. 2.000 BTW f. 240	Verkoop f. 3.500 BTW f. 420
Ontvangen factuur f. 1.120	Uitgeschreven factuur f. 2.240	Ontvangen factuur f. 2.240	Uitgeschreven factuur f. 3.920
Af te dragen BTW: f. 240 — f. 120 = f. 120		Af te dragen BTW: f. 420 — f. 240 = f. 180	

In totaal wordt door A en B afgedragen f. 120 + f. 180 = f. 300; de door B doorberekende BTW is f. 420, want in een nog verder terugliggende fase is ook reeds f. 120 BTW betaald. In de gekritiseerde opvatting vergelijkt men steeds Ab (verkoop) met Ba (inkoop) en concludeert dan, dat de fiscus per saldo niets ontvangt. Men moet echter *binnen* elke schakel *in-* en *verkoop* met elkaar vergelijken, dan ontkomt men moeiteloos aan het bedoelde misverstand. Nogmaals, wie de juistheid van onze presentatie betwijfelt, spele het spelletje zelf.

Het is wél juist, dat het *effect* van de BTW uiteindelijk hetzelfde is *alsof* zij een éénmalige heffing op de klein-

¹ C. P. Tuk: *Ontwerp BTW*, Gorinchem 1967;
E. Beekman e.a.: *Praktijkvragen BTW*, Amsterdam 1968;
K. Millenaar: *De nieuwste omzetbelasting*, Deventer 1967;
E. Beekman: *De invloed van de BTW op de administratie*, Deventer 1968;
J. C. Hanhart: *De BTW in schema's en tabellen*, Alphen aan den Rijn 1968;
A. E. de Moor: *De belasting over de toegevoegde waarde en haar betekenis voor de ondernemer*, Alphen aan den Rijn, z.j.

handelsschakel ware. De som van alle afdrachten in de successieve schakels, inclusief de detailhandel, is gelijk aan een heffing van 12% op de detailprijs. Ook kan men stellen, dat er uiteindelijk geen BTW op de ondernemer drukt, omdat hij deze belasting in de prijs doorberekent. Maar dat is natuurlijk geen bijzonderheid van de BTW; de ondernemer, ook de detaillist, streeft er in principe altijd naar indirecte belastingen door te berekenen (zelfs directe belastingen worden in een periode van inflatoire financiering — gedeeltelijk — ten laste van de consument gebracht). Of dit uiteindelijk lukt zonder nadelige gevolgen voor de ondernemer valt vaak moeilijk te beoordelen. Men mag aannemen, dat een prijsverhoging in principe toch een rem op de ontwikkeling van de afzet betekent.

MISVERSTAND NO. 2: HET „NETTO-DENKEN”

Er wordt de ondernemer aanbevolen een zorgvuldige scheiding te maken tussen de goederenrekening en de te vorderen en verschuldigde BTW. De oude O.B. was een kostenpost, begrepen in de prijs van de ingekochte goederen, de BTW daarentegen zou een „doorlopende” post zijn, waarmee bij de kostencalculatie geen rekening behoeft te worden gehouden. Men koopt van zijn leverancier niet slechts goederen, maar ook „taxbonnen”, die recht geven op een directe belastingaftrek. De goederen zouden dan „vrij” bij de ondernemer liggen.

Ook hier is o.i. sprake van een onjuiste interpretatie van de feiten. De genoemde separatie is zeer zeker gewenst teneinde op een simpele wijze te bereiken, dat er geen belasting over belasting wordt berekend. Ook in ons schemaatje is deze procedure gevolgd. Op de ontvangen factuur van A staat BTW ad f. 120 apart vermeld; hetzelfde geschiedt mutatis mutandis met de uitgeschreven factuur (f. 240). Wat betekent dit nu? Wel, dat er *geen belasting over belasting* wordt berekend. De uitgeschreven factuur van A behelst een BTW-bedrag ad 12% van de *netto* goederenwaarde (f. 2.000). En wat betekent de aftrek? Dat er over een *bepaalde waardecomponent* slechts *eenmaal* BTW wordt afgedragen. Dit geldt ook voor een investeringsgoed. Ook de waarde van dit goed bestaat uit de waarde van allerlei materialen, afschrijvingen op andere investeringsgoederen en de toegevoegde waarden in allerlei processen (loon, enz.). Ook voor deze waardebestanddelen dragen de verschillende ondernemers slechts één maal BTW af. Zo worden dus twee vormen van cumulatieve vermeden, die inherent zijn aan het huidige cumulatieve cascadesysteem.

Dit impliceert geenszins, dat de goederen „belastingvrij” bij de ondernemer zouden liggen. Elke ondernemer krijgt in principe de tot dan toe afgedragen BTW doorberekend in zijn inkooprijzen. Vandaar dat de druk in *elke fase* 12% (of 4%) bedraagt. De aftrek betekent in principe *niet*, dat de overheid *restitutie* verleent, maar dient om te *voorkomen* dat er over een waardecomplex *meer dan eenmaal* belasting wordt afgedragen. De aftrek geschiedt ook niet „direct”; de ondernemer verzoekt om aftrek bij de aangifte van de verschuldigde BTW, bijv. eens per maand. Wie uit de administratieve separatie van goederenwaarde en BTW (te vorderen en verschuldigde) concludeert dat de goederen „belastingvrij” bij de ondernemer liggen, is het slachtoffer van een zelf in het leven geroepen optisch bedrog. De op basis van de toegevoegde waarde afgedragen belasting in de verschillende schakels blijft het desbetreffende goed natuurlijk in een of andere vorm „vergezellen”. Het zo vurig bepleite „netto-denken”

heeft al velen op een dwaalspoor gevoerd en zal dat nog wel velen doen. Nogmaals, men kan wel volhouden, dat de BTW-druk in de voorschakels per saldo nul is, maar dan kan deze uitspraak alleen slaan op de doorberekening aan de afnemer. In die zin is echter de druk van *elke* doorberekende belasting gelijk aan nul.

MISVERSTAND NO. 3: VERBETERDE POSITIE VAN KAPITAALINTENSIEVE BEDRIJVEN

Meer in het algemeen kunnen wij zeggen, dat die ondernemingen vergeleken met de huidige situatie een relatief voordeel van het nieuwe systeem zullen hebben, die in meerdere mate dan andere met produktiemiddelen werken, welke een door vele fasen gecumuleerde O.B. „meeslepen”. De BTW is immers een netto belasting, d.w.z.: geen heffing van belasting over belasting en slechts een éénmalige belasting van elk waarde-element tijdens de gang van het produkt door de bedrijfskolom. Dit impliceert geenszins een fiscale *privilegiëring* van investeringsgoederen; de éénmalige belasting geldt immers voor *alle* waardebestanddelen.

MISVERSTAND NO. 4: DE BTW BEVOORDEELT DE ONDERNEMERS

Het bij het derde misverstand vermelde brengt ons welhaast vanzelf op de ietwat demagogische insinuatie, als zou de BTW alleen voordelig voor de (grote) ondernemers zijn. Wij zouden hiervan het volgende willen zeggen. Elke indirecte belasting (op een produkt) betekent, ook bij doorberekening aan de consument als belastingdestinataris, een kosten- en prijsverhoging, die bij een elastische vraag de afzetontwikkeling waarschijnlijk remt. De BTW bezit echter als *systeem* een pluspunt voor de ondernemer: zij is niet cumulatief. In hoeverre het tot een daadwerkelijke verlaging van de O.B. — ook de BTW is een O.B. — komt, is daarenboven nog van het tarief afhankelijk. Is er per saldo sprake van een verlaging dan zal de overheid wel zorgdragen, dat deze ook in een prijsverlaging tot uitdrukking komt. Als dit laatste uiteindelijk toch niet gebeurt, kan daar nochtans een zeer plausibele reden voor bestaan, nl. een stijging der overige kosten. In abstracto valt hierover niet veel te zeggen. In de praktijk zal wel blijken waar de noodzakelijke prijsverlagingen en -verhogingen optreden.

(I.M.)

sinds 1917

sinds 1917

STENOGRAFENBUREAU W. STEMMER & ZN N.V.

Lieven de Keystr. 77, tel. (010) 20 06 86, Rotterdam-14
vervaardigt o.a. de officiële gemeenteraadsverslagen van Arnhem, Baarn, Dordrecht, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Hilversum, Maastricht, Renkum en Rotterdam.

Wij leveren nu ook

NOTULEN VAN DIRECTIE- EN AANDEELHOUDERSVERGADERINGEN

De jarenlange gedegen ervaring van ons bureau, toepassing van moderne geluidsopnametechniek en vooral onze eersteklas medewerkers garanderen snel en accuraat werk, uitgevoerd op uiterst betrouwbare en discrete wijze.

Blijkt er dus reeds in het algemeen geen sprake te zijn van een privilegiëring van de ondernemers, bovendien bevat de overgangsregeling van het wetsontwerp op de omzetbelasting 1968 bijzonder *ongunstige* bepalingen voor de ondernemer, nl. die betreffende de restitutie van de oude O.B. op voorraden en bedrijfsmiddelen. De oude O.B. welke per 1 januari 1969 nog op de voorraden grondstoffen, hulpstoffen en fabrikaten drukt, zal worden gerestitueerd, met uitzondering echter van de O.B. op de *voor de productie van deze voorraden gebruikte bedrijfsmiddelen*. Hierop bestaat weer een uitzondering, nl. bij export in 1969. Per 1 januari 1970 komt er dus aan de restitutie van de O.B. op bedrijfsmiddelen bij uitvoer van het fabrikaat weer een einde. De uitzondering bij export geldt weer niet voor goederen geproduceerd na 1-1-1969.

De restitutie zal waarschijnlijk worden verleend in een percentage over de historische uitgaafprijs. Het laat zich zeer goed verdedigen daarbij een correctiefactor voor de geldontwaarding toe te passen. De restitutie zal voorts gespreid over één jaar plaatsvinden, te beginnen aan het einde van het *tweede kwartaal 1969*.

De oude O.B. op bedrijfsmiddelen (nog aanwezige voorraden werkeenheden) wordt niet teruggegeven, omdat de budgettaire positie dit niet toelaat. De teruggave zou ca. f. 5 mrd. vereisen. Die had men wellicht kunnen vinden in een tijdelijke tariefsverhoging, waarvan het thans moeilijk te traceren valt, wie die last uiteindelijk zou hebben gedragen én in welke mate. Dat de overheid niet de kant van (verdere) inflatoire financiering heeft willen opgaan, valt slechts toe te juichen. Men kan zich nochtans afvragen of toch niet een of andere modus gevonden had kunnen worden voor een bevredigende restitutie verdeeld over een aantal jaren.

De ongunstige regeling geldt niet alleen voor investeringsgoederen in engere zin (machines, installaties, enz.) maar ook nog voor vele andere goederen. Het begrip „bedrijfsmiddelen” zal in dit verband in de toekomst nog wel aanleiding tot moeilijkheden geven.

Hiermede is het nog niet gedaan met de bijzonder ongunstige behandeling van bedrijfsmiddelen. Uit vrees voor een kopersstaking heeft de regering besloten ook voor de jaren 1969, 1970, en 1971 geen volledige restitutie te geven, maar resp. 30, 60 en 90%. Tegelijkertijd zal de investeringsaftrek worden afgebroken, die thans gedurende 2 jaren 5% per jaar bedraagt. Voor investeringsgoederen besteld in 1969 zal zij $2 \times 4\%$ gaan belopen en voor bestellingen in de volgende jaren resp. 2×3 en $2 \times 1\frac{1}{2}\%$. De beperkte restitutie betekent een investeringsbelasting ten laste van de winst. Men zou kunnen zeggen, dat hieruit de restitutie op de voorraden zal worden gefinancierd.

Het is wel een curieus geheel. Het niet verlenen van restitutie van de oude O.B. per 1 januari 1969 is in zekere zin onrecht. Dit heeft consequenties en teneinde die te mitigeren... wordt het onrecht nog drie jaar gecontinueerd. En dan schiet er in 1969 nog f. 700 mln. voor de fiscus op over, met het grote gevaar, dat genereuze besteders in het Parlement aan dergelijke extraatjes gewend raken. A prima vista ontstaat er een belang om in 1968 investeringsgoederen te bestellen voor levering in 1972. Natuurlijk zal de ondernemer in een aantal gevallen niet zo lang kunnen wachten. Maar bovendien komt nog een andere factor in het geding: de *autonome prijsstijging*, waarmee hier bedoeld is: onafhankelijk van de BTW en de overgangsregeling. Het lijkt ons waarschijnlijk, dat bij contracten voor levering in 1972 met een dergelijke prijsstijging rekening zal worden gehouden. Voor zoverre deze

Hollands glorie

*Belangrijk onderdeel van onze sociaal-economische geschiedenis en van het „Holland spreekt een woordje mee”-syndroom vormt de zeesleepvaart. Wie aan Jan de Hartog niet genoeg heeft kan voor een meer wetenschappelijke verwerking van de geschiedenis van deze typisch Nederlandse tak van bedrijvigheid terecht bij Dr. J. H. Bolland, die een boek schreef, getiteld *Slepende rijk, het ontstaan van de Nederlandse zeesleepvaart 1813-1870*¹.*

Tot nu toe ontbrak een inzicht in de samenhang van de factoren die de zeesleepvaart en de rederijen deden ontstaan. In de behoefte daaraan tracht Bolland te voorzien door tegen de achtergrond der koopvaardij in de 19e eeuw het krachtenveld te tekenen, waarbinnen mannen als Roentgen, Van Vlissingen, Fop Smit, Wijsmuller en Zurmühlen groot werden en een wereldrijk wisten op te bouwen. Een uitgebreid bronnenonderzoek bracht vele niet eerder bekende gegevens aan het licht, ook over personen en families die in de zeesleepvaart een rol speelden.

dR

¹ Uitgegeven door H. E. Stenfert Kroese, Leiden 1968, 388 blz., f. 34.

plaatsvindt wordt het de ondernemer mogelijk de niet gerestitueerde O.B. geheel of gedeeltelijk via de prijs af te wentelen (zonder deze prijsstijging bezitten de ondernemers, die na 1-1-1969 en vooral na 1-1-1972 geleverde investeringsgoederen exploiteren, waarop geen oude O.B. en geen onverrekenende BTW drukt, immers een concurrentievoorsprong). Maar dan rijst ook de vraag of de overgangsregeling voor 1969 t/m 1971 wel nodig was om een kopersstaking te vermijden. Wij betwijfelen dit ten eerste.

Is het overgangsleed tenminste in 1972 geleden? Volstrekt niet. Ook dan bestaan er nog steeds investeringsgoederen waarop *oude O.B.* of *niet verrekenende BTW* drukt, welke ook bij uitvoer niet wordt teruggegeven, althans volgens de huidige wetstekst. Wellicht, dat de nog te verschijnen uitvoeringsbeschikkingen hierin een gunstige wijziging brengen.

Tot slot van deze korte verhandeling over de gepretendeerde voordelen van de BTW voor de ondernemer zij hier nog even de 10% verhoging van de gedistilleerdaccijns en de egalisatieheffing op personenauto's gememoreerd. Deze 10% verhoging wordt verdedigd met de verwijzing naar de O.B. op gedistilleerd, die zal dalen van 18% *inclusief* de O.B. tot 12% *exclusief*. Deze argumentatie houdt o.i. weinig steek. Als men een systeem met gedifferentieerde tarieven vervangt door een met slechts twee tarieven, kan men moeilijk verwachten, dat de belasting op elk goed afzonderlijk gelijk blijft.

Het lijkt ons niet onwaarschijnlijk, dat een deel van de in het bovenstaande gesignaleerde misverstanden valt te wijten aan het feit, dat wij met het systeem der BTW nog geen ervaring hebben.

Dr. H. Hoelen

Emotionele en rationele goudpolitiek

EMOTIONELE GOUDPOLITIEK

Het vraagstuk van de prijs en de rol van het goud vormen op het ogenblik het centrale punt bij de discussies over de internationale monetaire problemen. Helaas staan in de discussie niet steeds de merites van de zaak centraal. De argumenten, speciaal in de Verenigde Staten, zijn sterk emotioneel geladen. Men behoeft slechts gedurende enige tijd de officiële en niet-officiële uitspraken te volgen om dit te beseffen:

"..... letting the entire treasury goldstock be gobbled up by foreign central banks....."¹;

"As the Incas did to the conquistadores, advocates of this idea would like to pour molten gold down the throats of bullion-hungry foreign bankers and speculators"².

Zijn de bovenstaande citaten algemeen gericht tegen (centrale) banken en speculanten, de emoties hebben meer specifiek Zuid-Afrika en tot voor kort Frankrijk tot object. De indruk wordt soms gewekt alsof Zuid-Afrika de oorzaak is van alle moeilijkheden met betrekking tot het goud. In elk geval wordt thans aan Zuid-Afrika verweten, dat het, door geen goud op de vrije markt te verkopen, het monetaire bestel in gevaar brengt:

"It aims to push the free market price of gold so high above the official price that the U.S. would be under irresistible pressure to devalue the dollar, or to simply stop selling gold to anyone"³.

Het is wel bekend dat Zuid-Afrika reeds meer dan vijftien jaar geijverd heeft voor een hogere goudprijs, vooral omdat de huidige prijs van \$ 35 per ounce de produktiekosten nauwelijks dekt. Dit is echter geen reden om te beweren dat Zuid-Afrika de VS tot devaluatie wil dwingen. Voorzover bekend, heeft Zuid-Afrika zich gedurende de laatste crises onthouden van uitspraken in die richting. Ook het volgende citaat, enkele regels verder, kan moeilijk als objectief aanvaard worden:

"The U.S. and nearly all the other key financial powers are dead set against South Africa's bid. They want to keep up the pressure on South Africa to sell in the free market. That, in turn, would prompt selling by the speculators who bought \$ 3 billion of gold in the months after last November's sterling devaluation. The hope is that with both South Africa and the speculators selling, the free market price would fall to — or below — the \$ 35 official price"³.

Toen men in Washington besloot het goud binnen en buiten het monetaire stelsel gescheiden te houden, is eerder de indruk gewekt, dat men zich van de prijs op de vrije markt wenste te distantiëren. Indien men een hoge prijs op de vrije markt als een gevaar ziet voor het monetaire stelsel, is dat gevaar er dan niet evenzeer bij een prijs die beduidend beneden de \$ 35 ligt?

Men kan zich afvragen of al deze dingen ook gezegd zouden zijn indien niet Zuid-Afrika, maar bijvoorbeeld Canada of Australië de belangrijkste goudproducent zou zijn. Wat de gevoelens tegenover Zuid-Afrika ook zijn, mogen deze prevaleren wanneer het gaat om de wereld een monetaire en economische chaos te besparen? Eén van de oplossingen is een verhoging van de goudprijs. Wenst men deze oplossing niet te accepteren op rationele gronden, akkoord. Maar wanneer men deze mogelijkheid niet wil overwegen uit emotionele motieven, dan is men op een zeer gevaarlijke weg. Wij geloven dat velen reeds op deze weg zijn.

RATIONELE GOUDPOLITIEK

Verhoging van de goudprijs

Indien men een verhoging van de goudprijs niet „ongezien” verwerpt, dan kan men zijn gedachten in de volgende richting laten gaan:

¹ Officieel standpunt, weergegeven in *The Wall Street Journal*, 4 april 1968.

² *Time*, 12 januari 1968, blz. 17.

³ *Business Week*, 6 juli 1968, blz. 19.

(I.M.)

(1) De officiële goudprijs wordt verhoogd met 200% of met 100%. Indien men het onaanvaardbaar vindt dat sommige landen een winst op hun goudbezit maken, dan kan men kennis nemen van de voorstellen van Birnbaum, die de goudwinst wil verdelen over de leden van het IMF op basis van ieders quota, of men kan een deel der winst bestemmen voor ontwikkelingshulp.

(2) Zuid-Afrika wordt bereid gevonden haar jaarlijkse goudproduktie grotendeels voor sterling te verkopen, met een valutagarantie ten aanzien van het pond sterling vis à vis andere valuta.

(3) De IMF-landen verklaren zich bereid om al het hun aangeboden goud aan te kopen tegen de nieuwe prijs. Er is een goede kans dat een groot deel van het goud uit particulier bezit in het monetaire systeem terugkeert. Machlup heeft het particulier goudbezit in 1965 op \$ 16 mrd. gesteld, hetgeen thans een cijfer van ongeveer \$ 19 mrd. zou opleveren. Van dit bedrag zou vermoedelijk \$ 8 tot \$ 10 mrd. worden verkocht aan het systeem. Het overige bedrag werd door Machlup als permanente op-potting (India, etc.) beschouwd.

(4) Engeland zou haar „dringendste” sterlingclaims in goud kunnen betalen (of in dollars). Vermoedelijk zouden de andere houders van sterling in de gegeven nieuwe omstandigheden niet meer zo dringen. Zij zouden geleidelijk kunnen worden voldaan met nieuw geproduceerd Zuid-afrikaans goud. Hiermede zou het dringendste vraagstuk opgelost zijn, want de precaire positie van sterling is voor een groot deel de oorzaak van de druk op de dollar.

(5) Engeland zou met het Zuidafrikaanse goud ook de steunleningen aan de Verenigde Staten kunnen terugbetalen. De andere landen zouden voorlopig moeten wachten, hetgeen zij thans ook moeten (en vermoedelijk wel voor eeuwig).

(6) Geen enkele belangrijke valuta behoeft te worden gevalueerd, ook het pond sterling niet. De moeilijkheden van het pond sterling op de korte termijn zijn gelegen in de grote sterlingtegoeden in handen van buitenlanders. Trouwens het recente rapport van het Brookings Instituut heeft weer eens in het licht gesteld dat de Britse moeilijkheden slechts op langere termijn fundamenteel op te lossen zijn.

(7) Invoerbepalingen en deviezencontrole in de belangrijkste landen (ook Frankrijk) kunnen grotendeels worden afgeschaft.

(8) De Verenigde Staten zal in staat zijn een deel van de dollarclaims in goud uit te betalen, indien daar dan nog belangstelling voor zou bestaan.

(9) Men heeft voldoende tijd om aan de toekomstige ontwikkeling van het internationale monetaire stelsel te werken.

Steun aan het pond sterling

Wenst men bovenstaande oplossing niet, hetzij op emotionele, hetzij op andere gronden, dan is vermoedelijk het beste alternatief niet zwevende wisselkoersen, maar een gipsverband voor het pond sterling met de gebroken ruggegraaf. Alle oplossingen moeten beginnen met de vaststelling van de toekomstige positie van sterling.

(1) Internationale leningen ter ondersteuning van een convertibel pond zullen geen werkelijke oplossing kunnen brengen, tenzij de andere landen, al dan niet in officieel verband, alle sterlingclaims zouden overnemen of garanderen. Afgezien van de vraag wat er met nieuwe sterlingclaims zou moeten gebeuren, is het onverantwoordelijk te

rentespaarbrieven

BNG (1968 derde serie)

uitgifte juli/september 1968.

een rentespaarbrief met
twee mogelijkheden voor de houder
in $6\frac{1}{3}$ jaar of in $8\frac{3}{4}$ jaar

rente

rente

Verkrijgbaar in stukken van f 500.- en f 100.- bij alle bankiers en commissionairs in effecten, alsmede bij de uitgevende instelling, de

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN
Lange Vijverweg 10, 's-Gravenhage

(I.M.)

achten-om nog meer miljarden te besteden zonder voldoende kans op een duurzame oplossing.

(2) Het enige alternatief dat overblijft is dat het Verenigd Koninkrijk een strenge deviezencontrole instelt en aldus aan het pond iedere convertibiliteit, behalve na omwisseling in goud, ontnemt. Dit zou waarschijnlijk gepaard gaan met een tamelijk streng invoerregime. De houders van sterlingtegoeden in het buitenland zullen dan maar moeten wachten tot zij bij tijd en wijle hun sterling in andere valuta of goud kunnen omzetten. Tenslotte hebben zij dat (voorzienbare!) risico genomen toen zij besloten sterlingtegoeden aan te houden. De kans bestaat natuurlijk dat ook bepaalde andere landen maatregelen m.b.t. invoerbepalingen en deviezencontrole gaan nemen. In elk geval zal de vrees daarvoor ontstaan en de houders van dollarclaims zullen zich speciaal „ongelukkig” gaan voelen. Waartoe dit mag leiden, daarover wil uw auteur niet speculeren. Het is tenslotte niet zijn oplossing, doch het vermoedelijk minst ongunstige alternatief.

Prof. Dr. H. W. J. Wijnholds
(San Diego, Calif.)

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

Volgens de laatste weekstaat in juli van de Nederlandsche Bank — per de 29e — toonde de bankbiljettencirculatie weinig verandering ten opzichte van de week ervoor, nl. een stijging met slechts f. 26 mln. Een verder terugstromen van bankpapier, o.m. als gevolg van de terugkeer van vakantiegangers, heeft derhalve de naderende ultimo-uitzetting nog goeddeels kunnen compenseren, al zal in de laatste 2 dagen van de maand de circulatie waarschijnlijk nog wel wat opgelopen zijn.

De kassen der banken daalden overigens met f. 37 mln., terwijl de banken bovendien nog een beroep op de krediet-faciliteiten van de centrale bank moesten doen, want de opgenomen voorschotten stegen nog met f. 30 mln. Voor een belangrijk deel was de oorzaak hiervan een verdere afname van schatkistpapier, t.w. f. 25 mln. promessen en f. 61 mln. schatkistbiljetten, waarbij wederom het accent op het 5-jaarspapier viel. In de periode 18-29 juli is derhalve in totaal voor ca. f. 180 mln. schatkistpapier in de markt gekomen. Daar het tegoed van de schatkist van 23 tot 29 juli met f. 51 mln. toenam, moet het overige betalingsverkeer van het Rijk per saldo een excedent aan uitgaven boven de inkomsten van f. 35 mln. hebben getoond. Op 1 augustus moest de Staat enkele forse betalingen verrichten, waaronder ca. f. 140 mln. aan rente en aflossing op binnenlandse staatsschuld en vervallend schatkistpapier, alsmede f. 60 mln. aan de politie. Er moeten daartegenover echter kennelijk behoorlijke belastingafdrachten zijn verricht, want de markt verkrapte kortstondig, hetgeen o.m. tot uiting kwam in een stijging van het callgeldtarief. Op 29 juli noteerden daggeldleningen nog 3½%, doch in de daarop volgende 3 dagen werd de callrenté door de commissie verhoogd tot 4¾%. Voorts zal de debetstand van de banken bij de Nederlandsche Bank waarschijnlijk wel even flink zijn opgelopen. Voor de naaste toekomst zal er evenwel weer een flinke ruimte kunnen ontstaan, wanneer

een bankbiljettencontractie van f. 400 à 500 mln. zal optreden.

KAPITAALMARKT

Op 29 juli is de verkoop à 100% begonnen van de Rentespaarbrieven 1968, serie III van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten. Indien de particuliere houders van deze spaarbrieven t.z.t. bij aflossing van het bijzondere tarief vragen, dan maken zij een netto rendement na inkomstenbelasting van 4,4%, hetgeen voor de door de fiscale progressie maximaal geplaagde particulier overeenkomt met ruim 14% bruto (!). Het is echter de vraag of alleen overweldigende belangstelling van deze categorie beleggers er toe heeft geleid, dat de B.N.G. reeds op 30 juli, gebruik makend van de in het prospectus voorbehouden bevoegdheid, het bedrag van de lening nog met niet minder dan f. 30 mln. tot f. 50 mln. verhoogde. De vraag naar deze rentespaarbrieven, waarbij de rente op de hoofdsom op 6½% en de rente over de rente op 6¼% is berekend, was nl. zodanig, dat reeds op de eerste dag van de inschrijving het oorspronkelijk gevraagde bedrag ad f. 20 mln. werd overschreden.

De via spaarbanken bespaarde bedragen zijn in de eerste helft van 1968 ten opzichte van de overeenkomstige periode van 1967 netto met ruim 10% toegenomen. Het positief verschil tussen inleggingen en terugbetalingen bedroeg f. 772 mln. tegen f. 699 mln. Deze stijging kwam praktisch geheel voor rekening van de Rijkspostspaarbank; bij de algemene spaarbanken was het positief spaarverschil slechts weinig hoger dan vorig jaar en bij de spaarbanken der landbouwkredietinstellingen iets lager. Voor de maand juli zijn cijfers gepubliceerd bij enkele grote spaarbanken. Daaruit blijkt dat er ondanks vakanties en uitverkopen nog wel sprake was van een klein spaaroverschot, dat echter veel kleiner was dan in juli 1967.

DEPOSITO-PROMESSEN

Uw deposito-gelden kunnen vervroegd worden vrijgemaakt door verhandeling tegen geldmarkt-rente. Coupures van f. 100.000.- met een looptijd van 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 en 12 maanden.

MEES & HOPE

BANKIERS

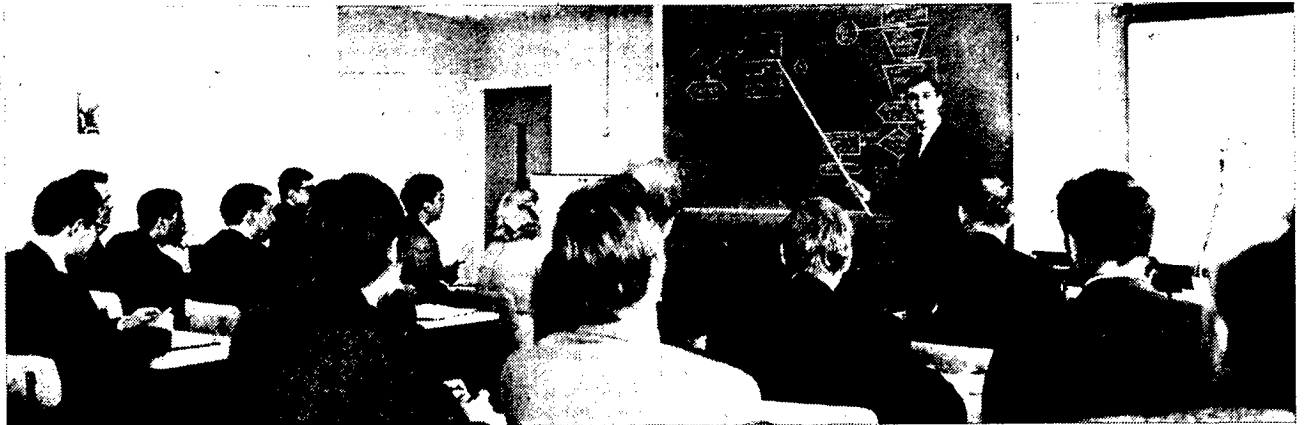
AMSTERDAM - ROTTERDAM

Alblasserdam, Delft, Den Haag, Heerlen, Schiedam, Vlaardingen, Botlek en Europoort

Hoe u bij IBM computer-personeel krijgt

IBM Opleidingscentrum, Amsterdam

Het IBM Opleidingscentrum leidt uw personeel op. Volledig. Gratis. En vergeet u zelf ook niet.

IBM levert niet zómaar machines. IBM levert systemen in volle werking - geprogrammeerd en bediend. Als u bijvoorbeeld een IBM 360/20 computer installeert, dan hebben wij vooraf uw programmeurs opgeleid. En uw operators. En u zelf? Voor u en uw staf hebben wij een „oriëntatie-cursus management”. Zodat u het

nieuwe instrument in uw denken kunt inpassen met de nodige kennis. Ervaring is - zoals bij alles - ook hier een voordeel: elk jaar doorlopen 2500 cursisten onze opleidingsschool. Goed geschoold personeel is vandaag de dag zeldzaam. U krijgt het van ons. Kosteloos. De scholing is een onderdeel van ons produkt.

Het IBM service-pakket:

Specialisten-op-uw-gebied

IBM adviseurs voor specifieke bedrijfstakken benaderen uw problemen met de praktische ervaring van vele in Nederland geplaatste systemen. Ze spreken uw taal. In alle opzichten.

Computers per uur te huur

10 IBM Service Bureaus - nooit verder weg dan 1 uur rijden - bieden kleinere bedrijven geautomatiseerde administratie 'buiten de deur'. Het IBM Rekencentrum Rijswijk kunt u inschakelen voor grote technische en wetenschappelijke problemen.

Wereldwijde programmabibliotheek

Ergens ter wereld hebben wij een soortgelijk probleem als het uwe waarschijnlijk al opgelost. IBM klanten beschikken kosteloos over de programmabibliotheek afkomstig uit 100 IBM landen.

Tijdsparing Voorbereidingscentrum

In het Voorbereidingscentrum kunt u - voordat uw 360/20 of 1130 geïnstalleerd is - onder deskundige leiding uw programma's voorbereiden, schrijven en daarna proefdraaien op een zelfde machine. Een unieke service.

Uw personeel wordt opgeleid

In het IBM Opleidingscentrum (2500 cursisten in 1967) wordt uw personeel opgeleid voor de bediening en programmering van informatieverwerkende systemen.

IBM